
Prijevod

Richard Maurice Bucke

KOZMIČKA SVIJEST: ČLANAK PROČITAN PRED AMERIČKIM MEDICINSKO-PSIHOLOGIJSKIM UDRUŽENJEM U PHILADELPHIJI, 18. SVIBNJA 1894.*

U svojem se izvornom radu posljednjih dvadeset godina izravno ili neizravno (ali uglavnom izravno) bavim samo jednom temom, naime mentalnom evolucijom. U radovima iz 1877. i 1878., a iscrpnije u knjizi iz 1879., razmatrao sam evoluciju moralne prirode. 1881. objavio sam rad o evoluciji intelekta i nekih osjetilnih funkcija, a 1892. ta sam pitanja dalje razradio. Upozoravam na ove moje ranije pokušaje jer oni su izravno utjecali na ono o čemu ću danas govoriti. Dvadesetogodišnje istraživanje jasno mi je pokazalo da je ljudski um polagano evoluirao razvijajući se i rastući tijekom milijuna godina. To ne znači da *ljudski* um postoji toliko dugo, nego da se um kakav danas imamo, u svojim ljudskim i predljudskim formama, proteže unatrag u nepoznata razdoblja, eonima u geološku prošlost planeta, puštajući svoje korijenje i crpeći svoju današnju snagu iz životâ desetaka tisuća generacija naših ljudskih i neljudskih predaka. Može se reći da upravo ovo gotovo beskonačno iskustvo, pohranjivano i prosljeđivano vjekovima u formi instinkata, opomenâ savjesti i delikatnih faza osjećaja, daje današnjem ljudskom umu mnoge od njegovih najdubljih i najsuptilnijih kvaliteta.

Bilo kako bilo, dvadeset godina razmišljanja i proučavanja uvjerilo me da je ljudski um kakav danas poznajemo izravan potomak izvjesnog predljudskog uma koji se nije mogao mnogo razlikovati od uma današnjih viših životinja i da se ovaj životinjski um razvio u ljudski posredstvom dvaju srodnih, ali razlikovanih procesa: prvo, razvitkom i rastom različitih

---

* Izvor: Bucke, Maurice Richard (1894). *Cosmic Consciousness: A Paper Read Before the American Medico-Psychological Association in Philadelphia, 18 May, 1894*, Philadelphia: The Conservator.

sposobnosti i, drugo, iskršavanjem sasvim novih funkcija unutar njega koje su onda opet tijekom generacija bivale podvrgnute prvom procesu. U svojoj knjizi *Moralna priroda čovjeka* namjeravao sam raščistiti odakle potječe ovaj važan dio ljudskog uma i kako napreduje od nižih razina prema višima, a u radu koji sam objavio 1881. izložio sam način rasta intelekta. Tu su izneseni razlozi za vjerovanje u povremeno dodavanje novih sposobnosti ovom neizmjernom agregatu.

Ukratko, proces je, kako sam ranije izložio, veoma nalik evoluciji svih ostalih područja. Na primjer, stablo iznosi nove grane, dok istodobno sve njegove grane, nove i stare, dobivaju na veličini; jezik (npr. izvorni arijski ili latinski) razgranava dijalekte koji izrastaju u nove jezike s novim dijalektima; vrsta, biljna ili životinjska, napreduje razgranavajući se u varijante iz kojih nastaju nove vrste s vlastitim varijantama koje opet postaju vrste.

Pretpostavimo da prihvaćamo, kao što mislim da moramo prihvatiti, da ono što zovemo umom vuče porijeklo u davnom geološkom vremenu iz neke veoma niske organizacije u formi jednostavne podražljivosti te da je kasnije iz ove inicijalne podražljivosti nastala osjetnost, da bi iz nje, tijekom vjekova i generacija nakupljenog iskustva, nastala jednostavna svijest, a onda opet iz nje, »kad je vrijeme sazrelo«, samosvijest. Ako pretpostavimo da je ovo grub opis debla našeg mentalnog stabla, onda kao njegove grane imamo sva osjetila, svako od njih s širokom i raznolikom gomilom funkcija, a kao drugo golemo deblo imamo moralnu prirodu te, kao još jedno, volju, da ne spominjemo mnoge druge, manje istaknute grane.

U središtu svega je, naravno, deblo i na njega ćemo se sada osvrnuti. To deblo, koje je ukorijenjeno u anorganskoj prirodi i na njoj počiva, može se od tla naviše, kako je ranije rečeno, podijeliti na životnost, podražljivost, osjetnost, jednostavnu svijest i samosvijest, a sve su ove funkcije nadređene jedna drugoj u redoslijedu kojim su navedene. Granica između jednostavne svijesti i samosvijesti, naravno, granica je između životinje i čovjeka jer je samosvijest osnova jezika, ljudskih sposobnosti uopće, kao i postupaka i vještina koje sačinjavaju objektivni ljudski život.

Kako životnost, podražljivost, osjetnost, jednostavna svijest i samosvijest, svaka za sebe, izrastaju iz vanjskih uvjeta koji su im pripremili put i učinili ih mogućima, tako i sve druge danas postojeće sposobnosti i funkcije imaju svoj datum rođenja. Primjerice, opći osjet vida seže milijune godina u geološku prošlost, dok je osjet boje star tek oko tisuću generacija. Osjet je sluha veoma star, ali glazbeni je osjet tek u nastajanju. Životinjski instinkti kao osnova morala potječu od prije razdoblja karbona, ali sve što bismo mogli nazvati ljudskom moralnom prirodom vjerojatno nije starije od sto tisuća godina. Kako možemo znati koliko je dugo neka sposobnost prisutna kod određene vrste? Prije svega prema tri indikatora:

Prvo, prosječna dob u kojoj se sposobnost pojavljuje kod individue;

Drugo, veća ili manja univerzalnost sposobnosti među članovima vrste u sadašnjosti;

Treće, spremnost ili nespremnost na gubitak sposobnosti (npr. u bolesti).

Za ilustraciju ove pozicije možemo ukratko usporediti gotovo bilo koje dvije sposobnosti. Za ovu svrhu uzmimo jednostavnu svijest i samosvijest.

1. Jednostavna svijest javlja se nekoliko sati ili dana nakon rođenja. Samosvijest se javlja otprilike u trećoj godini života.
2. Jednostavna je svijest apsolutno univerzalno svojstvo ljudske vrste. Samosvijest je urođeno odsutna kod svih istinskih idiota tj. kod jednog ili dvoje na tisuću pripadnika ljudske vrste.
3. Jednostavnu svijest gubimo jedino pri najdubljim poremećajima, poput epilepsije ili kome, i to samo na kraće vrijeme, na nekoliko minuta, sati ili dana. Izgubivši jednostavnu svijest, uvijek gubimo i samosvijest, a povrh toga samosvijest možemo izgubiti tijekom vrućice ili u ludilu, gdje jednostavna svijest ostaje prisutna, dok samosvijest često odsustvuje danima, tjednima, pa čak i mjesecima.

Ove tri činjenice jasno pokazuju da je jednostavna svijest mnogo starija sposobnost od samosvijesti.

Ali zašto starija sposobnost neke vrste biva usvojena u ranijem stadiju razvoja pojedinih članova te vrste? Odgovor nije daleko i ima najneposredniji utjecaj na predmet o kojem

raspravljamo, naime na prisustvo ili odsustvo nove sposobnosti koju sam nazvao Kozmička svijest. Ukratko, radi se o tome da kada vrsta zadobiva novu sposobnost, recimo samosvijest, ljudsku moralnu prirodu ili osjet boje, ona uvijek prvo nastupa kod najistaknutijih pripadnika vrste i to u razdoblju njihova života u kojem su na vrhuncu snage. Jednom usvojenu od najistaknutijeg pripadnika vrste (najistaknutijeg barem u tom smjeru), novu sposobnost potom usvaja bilo koji pripadnik vrste koji u toj specifičnoj liniji zauzme poziciju pripadnika vrste koji je prvi usvojio dotičnu sposobnost. Kako vrsta napreduje, sve veći broj individua usvaja novu sposobnost, dok ova ne postane takoreći gotovo univerzalna. Tada nastupa novi proces: vrsta se razvija na temelju nove sposobnosti ili razine na kojoj ova počiva – i dok nijedan pripadnik vrste sposobnost isprva nije mogao zadobiti prije doba zrelosti, recimo prije tridesete godine života, kasnije pojedini pripadnici vrste zadobivaju sposobnost s dvadeset pet, zatim s dvadeset i, naposljetku, nakon tisuća generacija, s tri godine života, kao u slučaju samosvijesti.

U svjetlu ovog kratkog rezimea jedne opsežne teme sada ću uklatko izložiti ono što imam za reći o pravoj temi ovog članka. Na prvom mjestu, ne čini li se prilično izvjesnim da će vrsta kojoj je vlastiti inherentni rast omogućio napredak od podražljivost do osjetnosti, preko jednostavne svijesti do samosvijesti, koja je mogla preuzeti ljudsku moralnu prirodu, osjet boje i stotine drugih sposobnosti, i koja je još uvijek puna životnosti – ne čini li se da će ta vrsta, kako vrijeme odmiče, na sebe preuzeti i neke druge sposobnosti? Imamo li razloga vjerovati da će proces koji je u punom pogonu već milijunima godina, a vjerojatno i cijelu vječnost, odjednom prestati? Nijedno racionalno biće koje poznaje činjenice ne može doći do ovakvog zaključka. Za početak, vjerojatno je, ako ne i izvjesno, da će ljudski um napredovati dalje od trenutnog stanja i da će korak koji napravi biti usporediv s onima iz prošlosti, kao od osjetnosti do jednostavne svijesti ili od jednostavne svijesti do samosvijesti. Nadalje, ako je izravan uspon prema idućem koraku u prirodi nove svijesti, razumno je pretpostaviti da će on nastupiti *per saltum*, kao što je nastupila samosvijest, a ne putem beskonačnih, gotovo neopazivih stupnjeva, kao što je nastupio ili još nastupa, primjerice, osjet boje.

Moram reći da je ljudski um trenutno u samom činu izvedbe ovog koraka, u činu stupanja s razine samosvijesti na višu razinu koju ću zvati Kozmička svijest.

U protekle sam tri godine prikupio dvadeset tri slučaja ove takozvane Kozmičke svijesti i ono što ću uskoro reći temelji se na stvarnim činjenicama koje pripadaju tim slučajevima. Treba napomenuti da sve što ću reći u ovom kratkom vremenu koje imam na raspolaganju predstavlja samo jako mali dio činjenica koje sam prikupio o temi.

Prvo, što se tiče dobi u kojoj Kozmička svijest može biti dostignuta. U dvadeset jednom od dvadeset tri slučaja uspio sam je ustanoviti sa znatnom sigurnošću i točnošću te izgleda da je prosvjetljenje nastupalo ovako: u dva slučaja u dobi od trideset, u jednom slučaju u dobi od trideset jedne, u tri slučaja u dobi od trideset dvije, u tri slučaja u dobi od trideset tri, u dva slučaja u dobi od trideset četiri, u pet slučaja u dobi od trideset pet, u jednom slučaju u dobi od trideset sedam, u dva slučaja u dobi od trideset osam, u jednom slučaju u dobi od trideset devet i u jednom slučaju u dobi od četrdeset godina.

Prema tome, nova svijest ispunjava prvi nužni uvjet i pojavljuje se kada je organizam na najvišoj točki produktivnosti i izvrsnosti.

Imajte na umu da ono što zovem Kozmičkom sviješću nije jednostavno produžetak ili nastavak samosvjesnog uma kojeg svi poznajemo, nego dodatna funkcija toliko različita od svake druge funkcije nekog prosječnog čovjeka kao što se samosvijest razlikuje od bilo koje funkcije neke više životinje. Sada mi je namjera pokušati dati vam ideju o tome što je ova nova funkcija i pokazati (ili barem pružiti neke naznake o tome) kako se Kozmička svijest razlikuje od puko samosvjesnog uma. Ali upozoravam da ni uz najbolje namjere neću moći ovo učiniti dovoljno jasnim i da ćete prosvjetljenje o toj temi morati potražiti u knjigama koje sadrže objašnjenja samih ovih ljudi, primjerice, u Upanišadama i sutrama, koje nam pružaju iskustva nekih od najranijih slučajeva, npr. Gautame Buddhe, zatim u Pavlovim poslanicama, »Shakespeareovim« sonetima, u Danteovoj *Božanstvenoj komediji* (pogotovo u *Raju*), u djelima Honoréa de Balzaca (pogotovo u romanima *Louis Lambert* i *Serafita*), u *Aurori* i *Trima*

principima Jacoba Böhmea, u radovima Williama Blakea i Edwarda Carpentera i, napokon, u *Vlatima trave* Walta Whitmana. Velika je poteškoća uvijek bila u tome što su kozmički svjesni umovi toliko udaljeni od puko samosvjesnih da su riječi ovih prvih drugima često čudne i bez značenja. One sadrže, kako kaže Pavao, »mudrost koja nije od ovoga svijeta«, mudrost posljedično vrlo prikladnu za nerazumijevanje i time za smatranje ludošću. Treba nadalje reći, vrlo načelno doduše, da iako Kozmička svijest ima neke stalne elemente koji joj daju jasnu individualnost, ipak se raspon i raznolikost uma na razini Kozmičke svijesti čine većima nego raspon i raznolikost uma na razini samosvijesti, baš kao što su raspon i raznolikost uma na razini samosvijesti daleko veći nego u bilo koje vrste na razini jednostavne svijesti. Time su ljudi u posjedu ove nove sposobnosti na sve načine podložni u svim smjerovima uvelike se razlikovati jedni od drugih: neki su od njih, primjerice, vrhunski pjesnici, drugi utemeljitelji religija, proroci i apostoli, treći pak veliki umjetnici itd. Iako se neki od njih toliko ističu da ih se smatra nadljudskima, treba napomenuti da ima i onih koji se prema vani ne razlikuju upadljivo od svojih puko samosvjesnih suvremenika. Međutim čak će i površna studija karaktera i života ovih velikana otkriti golu činjenicu o njihovoj moralnoj i intelektualnoj superiornosti nad samosvjesnim suvremenicima.

Sada se postavlja pitanje koji su to stalni elementi Kozmičke svijesti koje sam poviše spomenuo?

Prvo, postoje izvjesni fenomeni povezani s nastupanjem ili nadolaskom nove sposobnosti koji su obično, a možda i uvijek, nagli i trenutni. Među njima najupadljiviji je iznenadni osjećaj bivanja uronjenim u plamen ili u blještavo svjetlo, što se događa bez ikakva upozorenja ili vanjskog uzroka i može se dogoditi u podne ili usred noći. Da bih vam donekle pružio pojam o ovoj zasljepljujućoj subjektivnoj svjetlosti pokazat ću vam što su neki od ovih ljudi rekli o njoj.

Pavao (u svojem govoru Agripi) kaže: »Kad sam (...) išao u Damask s ovlašću i nalogom velikih svećenika, vidio sam, kralju, na svom putovanju u po dana kako s neba dođe svjetlo jasnije

od sunca te obasja mene i moje suputnike.«¹ Zatim je čuo glas i bio uhvaćen u treće nebo gdje je čuo neizrecive riječi. Ali inicijalna činjenica bilo je subjektivno svjetlo.

U noći koju Arapi zovu *al-Qadr*, u mjesecu ramazanu, u svojoj četrdesetoj godini, u pećini planine Hara, Muhamed je čuo glas koji ga doziva. Odmah potom, ili u istom trenutku, preplavila ga je bujica svjetlosti toliko veličanstvena da se onesvijestio. Povrativši svijest, gledao je anđela u ljudskom obličju koji je, približavajući mu se s udaljenosti, nosio svilenu odjeću pokrivenu pisanim znakovima. Anđeo mu je rekao: »Čitaj.« Muhamed je odgovorio da ne zna čitati, ali odmah potom njegovo je razumijevanje prosvijetljeno i počeo je čitati što je pisalo na tkanini.

U prvom pjevanju *Raja* Dante daje izvještaj o vlastitom nadolasku Kozmičkog osjećaja. Početak niza svojih iskustava opisuje ovim riječima: »I odjednom se pričinilo, da se dan danu pripojio, kao da je Onaj, koji može, uresio nebo (još) drugim suncem.«²

Whitmanov izvještaj o istoj pojavi napisan je veoma sličnim jezikom. On kaže:

Kao u nesvjestici za jedan tren,
Drugo, neizrecivo sunce posve me zaslijepi,
I sve sfere koje poznavah – i sjajnije, neznane sfere,
Jedan tren buduće zemlje, zemlje Nebeske.

Dakle, zasljepljujuće, naglo, neočekivano, subjektivno svjetlo prva je stvar koja ukazuje na nastupanje promjene. Nakon nje obično uslijedi nemir. Na duže ili kraće vrijeme zahvaćeni strahuje da ponire u ludilo. Često čuje glas i vidi formu osobe koja govori. Ovi fenomeni (svjetlo, glas, viđena osoba) uskoro prolaze i bitni elementi novog poretka sviću u umu. Ovaj je bitan element svijest o Kozmosu ili, drugim riječima, svijest o životu i poretku u svemiru –

---

¹ Citirano prema: *Biblija* (1996). (preveo Ljudevit Rupčić), Zagreb: Kršćanska sadašnjost, (Dj 26, 12-13).

² Citirano prema: Alighieri, Dante, (1939). *Božanstvena komedija* (preveo Izidor Kršnjavi), Dio 3, Raj, Zagreb: Tipografija, str. 11.

važno je napomenuti da se ne radi o znanju o tome, nego o svijesti toga – baš kao što samosvijest, jednom nastupivši, ne pruža osobi čuvenje ili naučeno znanje o sebi kao odvojenoj i posebnoj individui, već nešto mnogo dublje – svijest o sebi kao distinktnoj osobi.

S intelektualnom iluminacijom nastupa neopisivo moralno uzdizanje, intenzivna i uzvišena radost i, zajedno s njima, osjećaj besmrtnosti – ne samo uvjerenje u budući život, to bi bila mala stvar, nego svijest da je sadašnji život vječan – a smrt biva viđena kao trivijalan incident koji ne utječe na njegov kontinuitet. Nadalje, poništava se osjećaj grešnosti, a novonastala intelektualna sposobnost ne samo da nadilazi staru nego se javlja na novom i višem planu.

Poslušajmo sada, zaključno i veoma kratko, kako se nekoliko ljudi koji su stekli Kozmičku svijest opisno izrazilo o svom novom stanju nakon što su ga u potpunosti dostigli.

Gautama Buddha dosegao je prosvjetljenje ispod stabla Bo u dobi od otprilike trideset pet godina i taj se događaj otad slavi. U *Dhammacakkappavattana sutti* izvještava se da je rekao kako »plemenite istine« o kojima tamo poučava nisu »doktrine koje je primio poučavanjem, nego je u njemu izniklo oko kojim ih je spoznao, znanje o njihovoj prirodi, razumijevanje njihove svrhe, mudrost koja osvjetljava istinit put, svjetlo koje istiskuje tamu.« Ovo je izvrstan opis intelektualnog prosvjetljenja koje pripada Kozmičkoj svijesti. U *Mahā-vaggi* rečeno je da je tijekom prvog sata noći u kojoj je Gautama pobijedio zlog demona, tj. noći koja je uslijedila po njegovu doseganju Kozmičke svijesti i pobjede nad starim i nižim stanjem, on »fiksirao pogled na lanac uzrokâ, tijekom drugog sata fiksirao je pogled na lanac uzrokâ i tijekom trećeg sata fiksirao je pogled na lanac uzrokâ.« To znači da mu je Kozmički poredak postao vidljiv i dugo vremena nije uspio odvojiti svoj um od ovog najveličanstvenijeg od svih prizora. U *Akankheyya sutti* ponovno su izloženi, onako kako ih je poučavao Buddha, posebni znakovi arahatstva tj. Kozmičke svijesti. Postignuće ovog stanja, kaže on, učinit će da čovjek postane »voljen, popularan, cijenjen među svojim bližnjima; pobjedonosan nad nezadovoljstvom i požudom, duhovnom opasnošću i preplašenošću; darovat će mu ekstazu kontemplacije; omogućit će mu da ih svojim tijelom dosegne i ostane u onim stadijima oslobođenja koji su netjelesni i idu onkraj fenomena; učinit će da postane nasljedovatelj

najviših nebesa; učinit će da bivajući jedan bude mnogi, a bivajući mnogi, postane jedan; obdarit će ga jasnim i nebeskim sluhom koji nadilazi ljudski; omogućit će mu da svojim srcem razumije srca ostalih bića i drugih ljudi; da razumije sve umove; da vidi čistim i nebeskim vidom koji nadilazi ljudski.«

U budizmu je nirvana, koja doslovno znači »otpuhnuće« kao kod gašenja svijeće, riječ koja označava Kozmičku svijest – »otpuhnuće« ili »ugašenost«, ali ne duše kao što se ponekad pretpostavlja, nego želja i instinkata koji pripadaju samosvjesnom umu i koji stoje na putu dostizanju Kozmičkog osjećaja.

Veliki apostol Pavao bio je (koristeći riječ u medicinskom značenju) izvanredan »slučaj« Kozmičke svijesti. Inicijalna iskrenost njegova karaktera, njegovo trenutačno prosvjetljenje, godine u vrijeme prosvjetljenja (vjerojatno malo preko trideset), subjektivna svjetlost, glas koji mu se obratio, njegova zapanjenost, intelektualno prosvjetljenje i moralni zanos koji su uslijedili, svi ovi tipični simptomi otkrivaju pravu prirodu njegova »preobraćenja« tako jasno kao što ćeona glavobolja, proljev, žuta stolica, karakteristična temperatura i ružičaste pjege sačinjavaju slučaj tifoidne groznice. Ali još apsolutniji dokaz Pavlova ulaza u Kozmičku svijest njegov je vlastiti izvještaj o habitualnim osjećajima i uvjerenjima koja su uslijedila, a koji do nas dolazi u njegovim poslanicama. Primjerice u Drugoj Korinćanima kaže: »Pristupit ću k viđenjima i objavama Gospodnjim. Poznajem čovjeka u Kristu koji prije četrnaest godina – ne znam da li s tijelom, ne znam da li bez tijela, to Bog zna – bi uznesen do trećega neba. Za tog čovjeka znam – ne znam da li u tijelu, ne znam da li izvan tijela, to Bog zna – da bi uznesen u raj i da je čuo neizrecive riječi koje čovjeku nije dopušteno izreći.«³ Opet, u Galaćanima: »Doista, braćo, dajem vam do znanja: Evanđelje koje sam propovijedao nije ljudska stvar, niti ga ja primih niti naučih od nekog čovjeka, već objavom Isusa Krista.«⁴ Ovdje Pavao koristi gotovo identične riječi kao i gore citirani Gautama. Imamo mjesta samo za još jedan kraći Pavlov citat, ali svi njegovi spisi mogu se veoma plodonosno čitati sa sadašnjeg gledišta. U Rimljanima on kaže: »Sad, dakle, nema više nikakve osude onima koji su u Kristu Isusu. Jer

³ Citirano prema: *Biblija* (1996). (preveo Ljudevit Rupčić), Zagreb: Kršćanska sadašnjost, (2. Kor 12, 1-4).

⁴ Citirano prema: *Biblija* (1996). (preveo Ljudevit Rupčić), Zagreb: Kršćanska sadašnjost, (Gal 1, 11-12).

zakon duha života u Kristu Isusu oslobodio me od zakona grijeha i smrti. (...) Oni koji žive po tijelu teže za tjelesnim stvarima, dok oni koji žive po Duhu teže za onim što je duhovno. Težnja tijela jest smrt, a težnja Duha život i mir.«⁵ To znači da u Kozmičkoj svijesti nema osjećaja grijeha i smrti. Puko samosvjestan čovjek ne može »pridrživajući se zakona« ili na bilo koji drugi način dokinuti grijeh ili osjećaj grijeha, ali »Krist« tj. Kozmički osjećaj to može i postiže oboje.

U slučaju Muhameda postojale su jednaka početna iskrenost karaktera i jednako trenutno prosvjetljenje. On je imao trideset devet godina. Tu su bili i intenzivno subjektivno svjetlo, glas koji mu je govorio, ista krajnja zaprepaštenost, ista intelektualna iluminacija i moralna zanesenost.

U Danteovu slučaju postojala je ista inicijalna iskrenost karaktera u kombinaciji s neobičnom duhovnošću, kao i isto trenutačno prosvjetljenje. U to vrijeme bio je tipične dobi, naime bio je tridesetpetogodišnjak. Dogodilo mu se isto intenzivno subjektivno svjetlo. Progovorio mu je glas tj. dvostruka osobnost koja pripada novom stanju. Reagirao je istom zapanjenošću za kojom su uslijedile ista intelektualna iluminacija i moralni zanos.

Mnogobrojni su dokazi o Danteovu prosvjetljenju u njegovu velikom djelu, *Božanstvenoj komediji*, ali ovdje imam mjesta za samo jedan kraći citat, naime ulomak u kojem opisuje nadolazak Kozmičkog osjećaja. On kaže: »Beatrice se sva zagledala u vječne okruge, a ja uprijev u nju oči, koje skinuh odozgor. Gledajući u nju tako se sebi preobrazil, kao Glauko (što se preobrazi) okusivši travu, koja ga učini drugom ostalih bogova morskih. Transhumanar (uzvisiti se iz ljudske naravi) ne bi se dalo protumačiti riječima, zato neka se zadovolji poredbom (o Glauku) onaj, komu će milost (Božja) dati, da iskusi (takovo prevršenje). Da li je u meni bilo (taj čas) samo ono, što je na posljetku stvoreno („racionalna duša’), znat ćeš Ti (Ljubavi), koja nebom vladaš, te si me svojim svijetlom uzdigla gore.«⁶

---

⁵ Citirano prema: *Biblija* (1996). (preveo Ljudevit Rupčić), Zagreb: Kršćanska sadašnjost, (Rim 8, 1-2, 5-6).

⁶ Citirano prema: Alighieri, Dante, (1939). *Božanstvena komedija* (preveo Izidor Kršnjavi), Dio 3, Raj, Zagreb: Tipografija, str. 11.

Beatrice (tj. »ona koja čini blaženim«) je Danteovo ime za Kozmičku svijest. On kaže da je za vrijeme svog prosvjetljenja fiksirao pogled na Kozmički osjet a čije su oči bile u potpunosti usmjerene na vječna kola (jezikom Gautame, »na lanac uzrokâ« – oba izraza znače istu stvar, tj. život i poredak svemira). Zatim kaže: razmatrajući ovaj novi osjet što mi je stigao, transhumaniziran sam u boga. Dodaje da se ta promjena iskovana u njemu ne može izraziti riječima te da je nitko ne može razumjeti dok je sam ne iskusi i, kao Pavao, ne zna je li za to vrijeme bio na nebu ili na zemlji, je li nastavio biti u tijelu ili ga je privremeno napustio.

Svi ovi ljudi jasno prepoznaju tri stanja ili stupnja uma – jednostavnu svijest, samosvijest i Kozmičku svijest – kao i to da postoji čista i upadljiva razlika između posljednja dva stupnja, kao i između prva dva.

Tako Balzac kaže: »Svijet ideja dijeli se u tri sfere – onu instinkta (jednostavna svijest), onu apstrakcije (samosvijest) i onu specijalizma (Kozmička svijest). Kao instinktivan, čovjek je ispod svoje razine; kao apstraktivan, dostiže vlastitu razinu; kao specijalist, uzdiže se iznad nje. Specijalizam otvara čovjeka njegovu pravcu; ono beskonačno sviće nad njim; može spaziti bljeskove vlastite sudbine.«

Balzac ovako nastavlja: »Postoje tri svijeta – prirodni svijet, duhovni svijet i božanski svijet. Čovječanstvo se kreće uokolo u prirodnom svijetu koji nije fiksiran niti u svojoj esenciji, niti u svojstvima. Duhovni je svijet fiksiran u esenciji, ali varira u svojstvima. Božanski svijet fiksiran je i u svojstvima i u esenciji.« Drugim riječima, ljudi koji gotovo sasvim žive u jednostavnoj svijesti plutaju na struji vremena kao životinje, zajedno s godišnjim dobima, zalihom hrane itd., kao što list plovi rijekom, ne samopokrenuto, niti samouravnoteženo, nego pokrenuto vanjskim utjecajima i balansirano prirodnim silama, poput životinja i stabala. Potpuno samosvjestan čovjek shvaća samog sebe i po tome je takoreći samousmjeren. On osjeća sebe kao fiksnu točku i sve stvari sudi prema toj točki. Ali izvan njega sama, kao što znamo, za njega ništa nije fiksirano. On istodobno vjeruje i ne vjeruje onome što zove Bogom. On je deist, ateist, kršćanin, budist. Vjeruje u znanost, ali njegova se znanost stalno mijenja i rijetko mu otkriva nešto vrijedno saznavanja. Dakle fiksiran je na jednu točku i slobodno se kreće u

odnosu na nju. Čovjek Kozmičke svijesti, svjestan sebe i svjestan Kozmosa, njegova značenja i smjera, fiksiran je izvana i iznutra, Balzacovim riječima, »u esenciji i u svojstvima.«

Da sumiramo: stvorenje jednostavne svijesti samo je slamčica koja pluta na struji krećući se slobodno u svim smjerovima ovisno o vanjskim utjecajima. Samosvjestan je čovjek igla koja se vrti oko centra u koji je zabodena, oscilirajući i okrećući se slobodno u odnosu na taj centar ovisno o utjecajima. Čovjek Kozmičke svijesti ista je ta igla, ali magnetizirana. I dalje je fiksiran vlastitim centrom, ali mirno pokazuje prema sjeveru. Pronašao je nešto stvarno i trajno izvan sebe što može samo mirno promatrati.

Ukratko bih zaključio: tri sam godine tražio slučajeve Kozmičke svijesti i do sada sam pronašao dvadeset tri. Neki su od njih suvremenici, manji slučajevi koji su se mogli dogoditi u svakom dobu i ne bi ostali upamćeni. Osim njih, pronašao sam i trinaest slučajeva toliko velikih da sjećanje na njih mora živjeti. Od ovih trinaest slučajeva, pet ih se pojavljuje u tisuću tristo godina od Gautame do Muhameda, uključujući i njih dvojicu. Ali od Dantea do današnjeg doba, u periodu kraćem od šeststo godina, živjelo je čak osam slučajeva, koliko vidim ne manjih od pet ranijih slučajeva. Osam u periodu od šeststo godina više je nego tri i pol puta veća frekvencija od pet u tisuću tristo godina. Ne pretvaram se da sam izračunao kako slučajevi Kozmičke svijesti postaju češći u točno ovom omjeru. Morao se pojaviti velik broj slučajeva u posljednjih dvije i pol tisuće godina o kojima ne znam ništa i pretpostavljam da nitko ne može znati koliko ih je živjelo u nekoj epohi. Ali čini mi se da su ovi ljudi u modernom svijetu mnogobrojniji nego u drevna vremena, a ova činjenica, uzeta u vezi s općom teorijom psihičke evolucije kakvu izlažu najbolji pisci o temi poput Darwina i Romanesa, ukazuje na zaključak da će – baš poput samosvijesti koja se pojavila kod najboljih primjeraka naših predaka, postajući postupno sve univerzalnija, pojavljujući se sve ranije dok nije, kako vidimo danas, postala gotovo univerzalna i pojavljuje se prosječno u trećoj godini života – Kozmička svijest isto tako postajati sve univerzalnija i pojavljivati se sve ranije u životu pojedinaca, sve dok cijela vrsta ne dođe u posjed ove sposobnosti. Kažem cijela vrsta, ali činjenica je da vrsta u posjedu Kozmičke svijesti neće biti ova ista kakvu poznajemo danas, baš kao što današnja vrsta nije ona ista koja je postojala prije evolucije samosvijesti.

Jednostavna je istina da se nova vrsta rađa među nama i da će ova vrsta u bliskoj budućnosti baštiniti Zemlju.

S engleskog jezika preveo: Damir Đirlić